

Joanna Łukasiewicz-Wieleba
Alicja Baum

Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej

Wykształcenie matki jako czynnik różnicujący rodzicielskie strategie rozpoznawania i rozwijania zainteresowań i zdolności dzieci*

Wprowadzenie

Rodzina jest miejscem wczesnego rozpoznawania potencjału dziecka. Rodzice, którzy są uważnymi obserwatorami, mogą wskazać zainteresowania dziecka, jego mocne strony, wyróżniające ich dziecko spośród innych dzieci. Rodzice mają także wpływ na kształtowanie zaobserwowanych zdolności – mogą zachęcać, wspierać, zapewniać środki. Mogą również, w sposób zamierzony lub nieświadomy, zniechęcić, utrudnić lub unieвозмоwić rozwijanie potencjału dziecka.

Stały wgląd w życie dziecka, obserwowanie i analizowanie jego zachowań i potrzeb, wychodzenie dziecku naprzeciw pozwalają na bardzo wczesne odkrycie indywidualnych możliwości dziecka, co z kolei daje szansę na lepsze i skuteczniejsze ich stymulowanie¹. Wrażliwość rodziców na przejawy ponadprzeciętnego potencjału dziecka musi być jednak połączona z przekonaniem, że już we wczesnych latach możliwe jest odkrycie i pobudzanie predyspozycji, oraz z nastawieniem na optymalne rozwijanie potomka. Oznacza to nie tylko skupienie się na tych dziedzinach, których konieczność rozwoju jest dla rodziców oczywista

* Szerzej na temat rodzicielskich sposobów rozpoznawania i rozwijania zdolności można przeczytać w książce autorek *Rodzicielskie sposoby rozpoznawania i rozwijania zainteresowań i zdolności*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2013.

¹ B. Dyrda: *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2012.

lub pożądana, lecz także na takich, które są rzeczywistą pasją dziecka. Na przykład dziedziną, w której zainteresowania i zdolności ujawniają się bardzo wcześnie, jest muzyka. Rodzice, którzy nie mają przygotowania i wrażliwości muzycznej, nawet gdy przypuszczają, że dziecko przejawia zachowania świadczące o wysokich predyspozycjach w tym zakresie, mogą je zniechęcać do podejmowania działań, żywiąc przekonanie o niskiej atrakcyjności lub niewielkiej przydatności tej dziedziny, mając świadomość braku własnych kompetencji do wspierania dziecka w jego aktywnościach muzycznych czy uznając, że jeżeli jest to rzeczywisty talent, to dziecko w późniejszym czasie samo znajdzie sposób na to, by ów talent rozwinąć. Tymczasem należy podkreślić, że w przypadku zdolności muzycznych wiek między piątym a dziewiątym rokiem życia jest bardzo ważny dla rozwoju koniecznych umiejętności w tym zakresie związanych na przykład z zapisem nutowym czy wykonywaniem zadań rytmicznych i melodycznych², a wczesne rozwijanie uzdolnień w tym obszarze – warunkiem wysokich osiągnięć, szczególnie w odniesieniu do gry na instrumentach.

Stąd preferowane przez rodziców wartości, zaangażowanie rodziców oraz stawiane przed dzieckiem cele, wyrażane względem niego oczekiwania, udzielanie wsparcia i tworzenie warunków do podejmowania wyzwań nie pozostają bez wpływu na wybory i zachowania dziecka związane z rozwijaniem posiadanych predyspozycji³.

Wykształcenie rodziców a funkcjonowanie dziecka

O ile wcześniejsze pokolenia nie czuły presji związanej z koniecznością kształcenia i wielokrotnie nie wykorzystywały swoich szans w tym zakresie, uzasadniając swój wybór tym, że wykształcenie nie jest konieczne do osiągnięcia życiowego sukcesu⁴, o tyle w czasach obecnych posiadanie wykształcenia wpływa na wiele aspektów życia, między innymi określa pozycję społeczną człowieka, jego dochód, poziom i styl życia⁵ oraz oddziałuje na życie i status społeczny dzieci. Ponadto, chociaż widoczna jest tendencja, zgodnie z którą wyższe wykształcenie nie gwarantuje po-

² R. Shuter-Dyson, C. Gabriel: *Psychologia uzdolnienia muzycznego*. Przeł. E. Głowacka, K. Miklaszewski. Warszawa: WSiP, 1986.

³ Por. B. Dyrda: *Edukacyjne wspieranie rozwoju...*, s. 398.

⁴ J. Gęsicki, J.J. Wiatr: *Problemy edukacji*. Koszalin: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Humanistycznej, 2001.

⁵ T. Wilk: *Postrzeganie wykształcenia jako wartości – szansą dla współczesnego społeczeństwa*. W: *Wartość. Edukacja. Globalizacja*. Red. W. Kojs. Cieszyń: Uniwersytet Śląski – Filia w Cieszynie, 2002.

siadania pracy (gdyż nie zawsze z wykształceniem wiąże się przekazanie pożądanego na rynku pracy wiedzy i umiejętności), to brak wykształcenia prowadzi do problemów, alienacji, a nawet wykluczenia społecznego⁶. Wyższy poziom wykształcenia (bez względu na kierunek ukończonych studiów) pozytywnie wpływa na umiejętność dostosowania się do zmian cywilizacyjnych: przelotności zjawisk, konieczności spełniania nowych wymogów na rynku pracy⁷. Realizowana w procesie kształcenia konieczność posługiwania się różnorodnymi mediami, zachęcanie do samodzielności, poszukiwań i doksztalcania się poszerza horyzonty myślowe, pobudza do dostrzegania szans, służy refleksyjnemu podejściu do własnych działań i ocenie ich konsekwencji. Studia pozwalają także na zetknięcie się z osobami z różnych środowisk, poznanie różnych stylów życia, wartości i wzorów. Osoby wykształcone mają większe szanse na podanie w wątpliwość utrwalonych wzorców wychowania i polemizowania z tym, o czym utarło się myśleć jako o niezmiennym.

Poziom wykształcenia rodziców nie pozostaje bez wpływu na funkcjonowanie całej rodziny, a w szczególności – na rozwój dzieci. Wiąże się przede wszystkim z przekazywanymi w rodzinie wartościami, docenianiem roli uczenia się i samodzielności oraz osiągnięć w wybranych dziedzinach. Rodzice z wyższym wykształceniem są mniej autorytarni⁸, ich dzieci zaś częściej są bardziej samodzielne, aktywne i autonomiczne⁹, rzadziej mają zaniżone osiągnięcia w szkole¹⁰.

Rodzice wyżej wykształceni stają się inicjatorami edukacji własnych dzieci¹¹, zachęcając je do kształcenia się. Chociaż część osób traktuje edukację instrumentalnie, wiążąc ją raczej z możliwością uzyskania wyższych zarobków, podjęcia ciekawszej pracy czy zdobycia uznania, dla wielu edukacja jest warunkiem samorealizacji, godnego życia i sposobem na zaspokojenie potrzeb duchowych¹².

⁶ A. Rzymełka-Frąckiewicz: *Znaczenie wykształcenia w wymiarze indywidualnego i globalnego rozwoju społecznego. Polska a współczynnik rozwoju społecznego – Human Development Index (HDI)*. „Chowanna” 2012, T. 1 (38): *Edukacja a marginalizacja i wykluczenie społeczne* [red. A. Nowak], 2012.

⁷ A. Chudobski: *Edukacja a wartości cywilizacji współczesnej*. W: *Wartość. Edukacja. Globalizacja...*, s. 17–19.

⁸ M. Ziemska: *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci*. W: *Rodzina i dziecko*. Red. M. Ziemska. Warszawa: PWN, 1986, s. 294.

⁹ K. Kotlarski: *Kariery edukacyjne uczniów zdolnych i mniej zdolnych matematycznie*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1995.

¹⁰ M. Pindera: *Środowiskowe uwarunkowania niepowodzeń szkolnych*. W: *Pedagogika w działaniu społecznym*. Red. T. Dyrda, S. Ścisłowski. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju WSBiP, 2004, s. 92.

¹¹ T. Wilk: *Postrzeganie wykształcenia jako wartości...*, s. 158.

¹² Ibidem, s. 158–160.

Należy jednak podkreślić, że nie dla wszystkich wykształcenie jest równie ważne; co więcej, wiele osób nie ma możliwości zrealizowania marzeń o kształceniu się. W najgorszej sytuacji są osoby pochodzące z rodzin biedniejszych, z terenów wiejskich oraz dzieci rodziców z niższym wykształceniem (podstawowym i zawodowym). Mają one nie tylko niższe aspiracje edukacyjne, lecz także utrudniony dostęp do kształcenia się na wyższym poziomie¹³. Znajduje to swoje odzwierciedlenie również w rozwijaniu zainteresowań i zdolności w formie zajęć dodatkowych. Jak pokazują badania, niemal połowa rodziców (46%) – respondentów CBOS-u – zadeklarowała, że w roku szkolnym 2013/2014 będzie posyłała swoje dzieci na płatne zajęcia dodatkowe, głównie językowe (28%) oraz sportowe (27%), artystyczne (17%). W deklaracjach tych ujawnia się wpływ wykształcenia rodziców na decyzję o posyłaniu lub nieposyłaniu dziecka na takie zajęcia – w największym stopniu korzystają z oferty zajęć dodatkowych dzieci rodziców z wykształceniem wyższym (84%); w mniejszym – 45% – dzieci rodziców z wykształceniem średnim, natomiast po 25% dzieci rodziców z wykształceniem zawodowym i podstawowym¹⁴.

Wczesne rozpoznanie predyspozycji dziecka oraz stwarzanie warunków do ich rozwoju służy zwiększeniu szans życiowych dzieci, dlatego ważne jest określenie czynników, które są w tym obszarze kluczowe. W kontekście poczynionych rozważań istotne wydaje się poddanie analizie wykształcenia rodziców i jego związku z podejmowanymi działaniami na rzecz rozpoznawania i rozwijania potencjału dzieci.

Ustalenia terminologiczne¹⁵

Rozpoznanie potencjału dziecka rozumiane jest jako proces poznawania oraz wskazanie i w miarę możliwości zrozumienie przyczyn, przejawów i warunków ujawnienia się mocnych stron dziecka. W analizowanych badaniach rozpoznaniu poddano dwa aspekty rozwojowe dziecka: jego zainteresowania i zdolności.

¹³ Por. K. Kotlarski: *Kariery edukacyjne uczniów zdolnych...*; T. Wilk: *Postrzeganie wykształcenia jako wartości...*; B. Kołaczek: *Podstawowe uwarunkowania społeczne dostępu młodzieży do kształcenia*. „Polityka Społeczna” 2005, nr 1; S. Kawula: *Rodzina a start społeczny i edukacyjny młodego pokolenia*. W: *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. Red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2006.

¹⁴ Centrum Badania Opinii Społecznej: *Wydatki rodziców na edukację dzieci w roku szkolnym 2013/2014*. Warszawa, październik 2013. BS/151/2013. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_151_13.PDF [dostęp: 6.12.2013].

¹⁵ Ustalenia terminologiczne zgodne są z założeniami zawartymi w przywołanej publikacji: J. Łukasiewicz-Wieleba, A. Baum: *Rodzicielskie sposoby...*

Zainteresowania uznawane są za względnie stałą skłonność do zajmowania się pewnymi przedmiotami i sprawami¹⁶. Jednak zainteresowania dziecka są najczęściej krótkotrwałe, gdyż wynikają z potrzeby przeżywania pozytywnych uczuć i potrzeby osiągnięć oraz nieumiejętności radzenia sobie z trudnościami¹⁷. Zainteresowania dziecka pozwalają na poznawanie świata w sposób ukierunkowany i selektywny. Dostrzeganie przedmiotów i zjawisk oraz związków między nimi, wybór interesujących problemów do analizy i rozwiązania jest wybiórczy i dostarcza dziecku wielu przeżyć – o zabarwieniu zarówno pozytywnym, jak i negatywnym¹⁸.

Rodzicielskie rozpoznawanie zainteresowań polega na umiejętności wskazania przez rodziców obszarów, aktywności, przedmiotów, zjawisk, którym dziecko nieprzymuszane chce poświęcać czas, bez względu na rodzaj uczuć, które wybrana dziedzina wzbudza.

Zdolności są najczęściej definiowane albo jako pewien potencjał umożliwiający uczenie się i nabywanie nowych umiejętności i sprawności, albo jako umiejętności, które jednostka może nabyć w określonym czasie i na określonym poziomie. W drugim ujęciu przyjmuje się, że osoba zdolna nabywa dane umiejętności szybciej i na wyższym poziomie niż osoba o przeciętnych zdolnościach¹⁹.

Te ujęcia nie wyczerpują zakresu definicji, które dostępne są w literaturze, są jednak wystarczające ze względu na poruszaną w artykule tematykę, gdyż odzwierciedlają najczęstsze rozumienie pojęcia zdolności przez rodziców.

Rodzicielskie rozpoznawanie zdolności polega na umiejętności wskazania przez rodziców tych dziedzin i aktywności dziecka, w których ujawnił się wysoki potencjał dziecka i/lub jego wiedza i umiejętności przekraczają przeciętny poziom obserwowalny wśród rówieśników dziecka. Za strategię w zakresie rozpoznawania zainteresowań i zdolności przyjęte zostały uświadomione i/lub celowe działania rodziców umożliwiające im w miarę obiektywne określenie mocnych stron dziecka.

¹⁶ [Hasło:] *Zainteresowania*. W: W. Okoń: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN, 1984, s. 360.

¹⁷ B. Mucha: *Zainteresowania*. W: *Rodzice i dzieci. Encyklopedia*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Park, 2002, s. 424–428.

¹⁸ A. Gurycka: *Zainteresowania*. W: *Encyklopedia psychologii*. Red. W. Szewczuk. Warszawa: Fundacja Innowacje, 1998, s. 1076–1082.

¹⁹ W. Limont: *Syneptyka a zdolności twórcze*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1994, s. 9–11.

Założenia badawcze

W badaniach podjęto próbę ustalenia, czy tendencja dotycząca wykształcenia rodziców w odniesieniu do aspiracji edukacyjnych czy osiągnięć szkolnych dzieci (im wyższe wykształcenie rodziców, tym większe aspiracje i osiągnięcia dzieci) znajdzie swoje odzwierciedlenie również w procesie rozpoznawania i rozwijania zainteresowań i zdolności dzieci (im wyższe wykształcenie rodziców, tym intensywniejsze działania). Problem badawczy sformułowano w następujący sposób: czy, a jeśli tak, to jak dalece wykształcenie matki różnicuje stosowane przez rodziny strategie rozpoznawania i sposoby rozwijania zainteresowań i zdolności dzieci? Należy podkreślić, że analizy dotyczą zarówno częstości i natężenia działań, jak i ich rodzajów.

Ograniczenie analiz tylko do matek wiąże się z refleksją, że to one są głównymi osobami zajmującymi się w domu edukacją dzieci (podejmują decyzje związane z edukacją, kontaktują się ze szkołą), a także dlatego, że wiele aspektów życia rodzinnego, takich jak atmosfera czy zachodzące między członkami relacje, związanych jest z postawą i działaniami matek. Również inni badacze w swoich pracach zauważają związki między wykształceniem matki a wybranymi aspektami życia rodziny, na przykład zdrowym stylem życia i udziałem w kulturze fizycznej²⁰.

W przeprowadzonych przez autorki niniejszego artykułu badaniach okazało się, że większość kwestionariuszy zostało wypełnionych przez matki (86,88% samodzielnie przez matki, a tylko 8,17% samodzielnie przez ojców). Ponadto, z deklaracji rodziców wynika, że jeżeli decyzje związane z edukacją są podejmowane samodzielnie przez jednego z rodziców, to jest to głównie matka (44,80%, a tylko 0,25% – ojcowie). Znaczące jest również to, że matki samodzielnie podejmują decyzje związane z edukacją częściej niż rodzice wspólnie (29,70%). Dlatego za kluczowe w prezentowanych rozważaniach uznano wykształcenie matek.

Metoda

W badaniach zastosowana została metoda sondażu diagnostycznego, w której wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety, dotyczący różnych aspektów funkcjonowania rodziny oraz podejmowanych przez rodziców działań na rzecz rozpoznawania oraz rozwijania dziecięcych zainteresowań i zdolności. Kwestionariusze były skierowane do rodzi-

²⁰ E. Brodacka-Adamowicz: *Znaczenie wykształcenia kobiet a proces globalizacji*. W: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*. Red. W. Horyń, J. Maciejewski. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007, s. 83.

ców, przy czym nie było wskazania, kto ma je wypełnić: ojciec czy matka. Informacje podawane zarówno przez ojca, jak i przez matkę uznano za reprezentatywne dla rodziny.

Charakterystyka badanej grupy

Badaniami objęto rodziców dzieci klas I-III oraz oddziałów przedszkolnych z 5 szkół podstawowych: 2 szkół wiejskich (Publiczna Szkoła Podstawowa w Jastkowie, Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Koziętulach) i 3 miejskich (Społeczna Szkoła Podstawowa w Kraśniku, Publiczna Szkoła Podstawowa nr 171 w Warszawie, Społeczna Szkoła Podstawowa nr 12 STO w Warszawie).

Kwestionariusze ankiet wypełniło 410 rodziców. 6 kwestionariuszy nie uwzględniono w opracowaniu, ponieważ 4 dzieci wychowuje się w rodzinach zastępczych, a w 2 ankietach nie podano wykształcenia matki.

45,8% (185) matek z rodzin objętych badaniami posiada wykształcenie wyższe, 32,9% (133) średnie, a 21,3% (86) zawodowe lub podstawowe. Matki z wykształceniem zawodowym i podstawowym stanowią jedną grupę badawczą, przy czym zdecydowana większość matek w tej grupie posiada wykształcenie zawodowe (79 wskazań). Pod względem zmiennej niezależnej próba jest silnie zróżnicowana ($h = 0,75$). Warto zwrócić uwagę na fakt, iż w badanych rodzinach ojcowie są gorzej wykształceni niż matki. Jedynie 32,9% (133) z nich ma wykształcenie wyższe, 32,2% (130) średnie, a aż 31,9% (129) zawodowe lub podstawowe (przy czym, podobnie jak w przypadku matek, większość w tej grupie stanowią ojcowie z wykształceniem zawodowym – 120 wskazań). 3,0% badanych ojców nie określiło swojego wykształcenia. 208 (51,5%) badanych rodzin mieszka na wsi, 193 rodziny (47,8%) w mieście, 3 rodziny (0,7%) nie podały swojego miejsca zamieszkania. Sytuacja zawodowa badanych rodziców jest zróżnicowana. Większość z nich posiada źródło utrzymania. 52,4% (423) wszystkich rodziców ma stałą pracę, 15,1% (122) prowadzi działalność gospodarczą, a 13,9% (105) jest rolnikami. 9 rodziców (tylko ojcowie) (2,2%) pracuje poza granicami kraju. 10 badanych rodziców (1,2%) przebywa na rencie lub emeryturze. Niestety, aż 8,7% (70) ankietowanych pozostaje bez pracy, 3,0% (24) pracuje zaś od czasu do czasu. W rubryce „inna sytuacja zawodowa” 2 ojców (0,5%) wymieniło wykonywanie wolnego zawodu, a 17 matek (4,2%) prowadzenie domu lub urlop wychowawczy. 2,7% (22) badanych rodziców nie określiło swojej sytuacji zawodowej. Należy podkreślić, że sytuacja zawodowa matek jest gorsza, mimo iż są one lepiej wykształcone.

47,0% (190) ankietowanych rodzin swoje warunki materialne ocenia jako dobre, 35,4% (143) jako przeciętne, natomiast 14,4% (58) jako bardzo

dobrze. Tylko 2,5% (10) rodziców warunki te określa jako złe, a 0,2% (1) jako bardzo złe. 2 rodziny nie określiły swoich warunków materialnych.

Rozpoznawanie przez rodziców zainteresowań i zdolności dzieci Wyniki badań własnych

W rodzinach, w których matki mają wykształcenie wyższe, stosuje się najczęściej strategii rozpoznawania zdolności dzieci – średnio 2,57 ($s = 1,01$), najmniej w rodzinach, w których matki mają wykształcenie zawodowe lub podstawowe – średnio 1,87 ($s = 1,10$). W rodzinach matek z wykształceniem średnim stosuje się średnio 2,07 ($s = 0,99$) strategii rozpoznawania dziecięcych zdolności. Wykształcenie matek istotnie różnicuje średnią liczbę stosowanych strategii rozpoznawania dziecięcych zdolności w rodzinach²¹.

W celu rozpoznania zainteresowań i zdolności dziecka we wszystkich rodzinach najczęściej stosuje się strategię oparte na wspólnym przebywaniu i obserwacji dziecka podczas zabawy oraz rozmowach z nim (rys. 1). Rodzice stosują wyszczególnione strategię w zbliżonym stopniu, wyjątek stanowi „intuicyjne poszukiwanie obszarów zdolności dziecka”. Strategię tę najczęściej stosują rodziny matek z wykształceniem wyższym, najrzadziej z wykształceniem zawodowym lub podstawowym, a różnica w częstościach stosowania tej strategii przez matki z tych dwóch grup jest istotna statystycznie²².

81,62% (151) rodzin matek z wykształceniem wyższym zadeklarowało, że potrafi wskazać potencjał dziecka na tle rówieśników, podczas gdy to samo potrafi zrobić jedynie 45,35% (39) rodzin matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym. Ponad połowa rodzin matek z wykształceniem średnim (61,65%; 82) przyznała, że taką umiejętność posiada. W zakresie umiejętności wskazania potencjału dziecka na tle rówieśników wykształcenie matek różnicuje badane grupy w sposób istotny statystycznie²³.

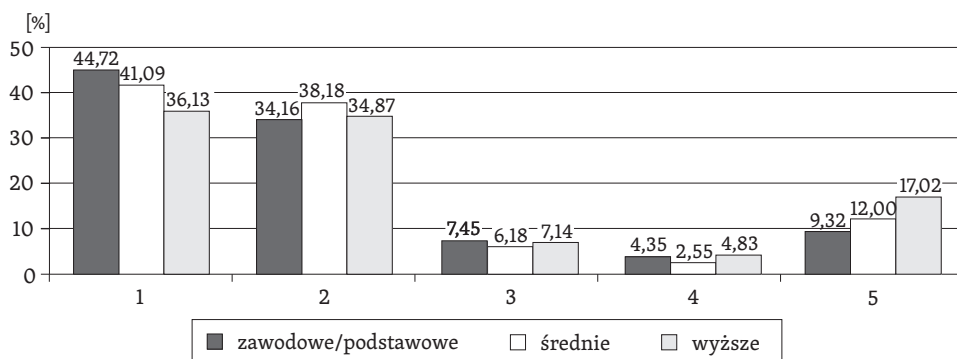
Rodzice jako podstawę wskazania potencjału dziecka na tle jego grupy rówieśniczej najczęściej wymieniają obserwację, a w dalszej kolejności rozmowy z dzieckiem, porównanie go z rówieśnikami, a także roz-

²¹ Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $\chi^2 = 35,341$; $p < 0,0001$.

²² Wynik testu F_p dla strategii „intuicyjne poszukiwanie obszarów zdolności dziecka” wyniósł 3,82. Wartość krytyczna testu F_p (0,05; 3; 304; p) = 2,99. Wyniki dla pozostałych strategii nie przekroczyły wartości krytycznej.

²³ Wynik testu F_p dla odpowiedzi „tak” („potrafi wskazać potencjał”) wyniósł 19,45, a dla odpowiedzi „nie” („nie potrafi wskazać potencjału”) – 11,75. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 134; p) = 4,60.

mowy z nauczycielami. Najwięcej różnych wskaźników podawanych jest przez rodziny matek z wyższym wykształceniem, najmniej – przez rodziny matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym. Spośród 13 różnych wskazywanych podstaw tylko w jednym przypadku – „talenty, sprawności i predyspozycje dziecka” – ustalono istotną statystycznie różnicę między rodzinami matek o odmiennym wykształceniu²⁴.

Rys. 1. Stosowane w rodzinach strategie rozpoznawania zdolności dzieci a wykształcenie matki (%)

Objaśnienia: 1 – bycie razem z dzieckiem i obserwacja; 2 – rozmowy z dzieckiem i werbalizowanie przez nie swoich potrzeb; 3 – rozmowy z innymi osobami; 4 – szukanie pomocy u specjalistów; 5 – intuicyjne przeszukiwanie obszarów zdolności dziecka

Posiadanie zainteresowań jest czynnikiem, który aktywizuje dziecko poznawczo i ułatwia jego wszechstronny rozwój. Aż 96,22% (178) rodzin matek z wykształceniem wyższym dostrzega zainteresowania swojego dziecka, robi to też 87,97% (117) rodzin matek z wykształceniem średnim i 81,0% (70) – z podstawowym lub zawodowym. Różnica między częstościami jest istotna statystycznie²⁵.

Również najwięcej zainteresowań dziecięcych dostrzeganych jest w rodzinach matek z wykształceniem wyższym – średnio 2,88 ($s = 1,46$), w dalszej kolejności z wykształceniem średnim – średnio 2,33 ($s = 1,52$), najmniej zainteresowań dziecięcych dostrzegają matki z wykształceniem zawodowym lub podstawowym – średnio 1,73 ($s = 1,29$). Dostrzeżone różnice są istotne statystycznie²⁶.

²⁴ Wynik testu F_p dla kategorii „talenty, sprawności i predyspozycje dziecka” wyniósł 4,98. Wartość krytyczna testu F_p (0,05; 3;118; p) = 2,99. Wyniki dla pozostałych kategorii odpowiedzi nie przekroczyły wartości krytycznej.

²⁵ Wynik testu F_p dla odpowiedzi „tak” („dostrzega zainteresowania”) wyniósł 8,44, a dla odpowiedzi „nie” („nie dostrzega zainteresowań”) – 7,99. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3;134; p) = 4,60.

²⁶ Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $\chi^2 = 38,32; p < 0,001$.

Przejawy dostrzeżonych zainteresowań dzieci także najczęściej (w 93,26% przypadków) wskazują rodziny matek z wykształceniem wyższym, rzadziej (tylko w 84,62%) z wykształceniem średnim, a w rodzinach matek z wykształceniu zawodowym lub podstawowym jedynie w 68,57%. Różnica ta jest bardzo istotna statystycznie²⁷.

Rozpoznawanie potencjału dziecka dotyczy nie tylko jego zainteresowań, lecz także posiadanych przez nie talentów. Rodziny matek z wyższym wykształceniem dostrzegają talenty swoich dzieci częściej (69,19%; 128) niż rodziny matek z wykształceniem średnim (52,63%; 70) oraz zawodowym lub podstawowym (40,70%; 35). Różnica ta jest istotna statystycznie²⁸.

Najwięcej zarówno zainteresowań, jak i talentów dzieci dostrzega się w rodzinach matek z wykształceniem wyższym – średnio 1,32 ($s = 1,15$), najmniej – w rodzinach matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym – średnio 0,52 ($s = 0,71$). W rodzinach matek z wykształceniem średnim zauważa się 0,92 ($s = 1,13$) talentu dziecka. Różnica między średnimi poziomami dostrzeżonych talentów w rodzinach matek o odmiennym wykształceniu jest istotna statystycznie²⁹.

Przejawy dostrzeżonych talentów również najczęściej (w 92,19% przypadków) wskazują rodziny matek o wykształceniu wyższym, rzadziej (tylko w 85,71%) o wykształceniu średnim, a w rodzinach matek o wykształceniu zawodowym lub podstawowym jedynie w 68,57%. Różnica ta jest także istotna statystycznie³⁰.

Rozwijanie zdolności

Działania na rzecz rozwijania zdolności dzieci podejmuje się najczęściej w rodzinach matek z wyższym wykształceniem (90,81%; 168), najrzadziej zaś w rodzinach, w których matki mają wykształcenie zawodowe lub podstawowe (53,49%; 46). 66,17% (88) rodzin matek z wykształceniem

²⁷ Wynik testu F_p dla odpowiedzi „tak” („potrafi wskazać przejawy zainteresowań”) wyniósł 11,39, a dla odpowiedzi „nie” („nie potrafi wskazać przejawów zainteresowań”) – 11,04. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 121; p) = 4,60.

²⁸ Wynik testu F_p dla odpowiedzi „tak” („dostrzega talent”) wyniósł 10,92, a dla odpowiedzi „nie” („nie dostrzega talentu”) – 10,91. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 134; p) = 4,60.

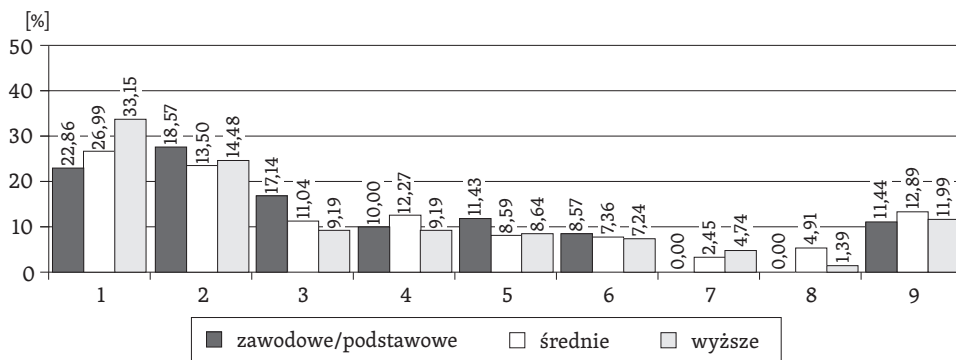
²⁹ Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $Chi^2 = 33,03$; $p < 0,001$.

³⁰ Wynik testu F_p dla odpowiedzi „tak” („potrafi wskazać przejawy talentu”) wyniósł 5,43, a dla odpowiedzi „nie” („nie potrafi wskazać przejawów talentu”) – 5,08. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 77; 0,867) = 4,61; F_p (0,01; 3; 77; 0,133) = 4,77.

średnim zadeklarowało, że podejmuje działania zmierzające do rozwoju zdolności dzieci. Różnice dotyczące podejmowania działań na rzecz rozwoju zdolności dzieci w rodzinach matek o odmiennym wykształceniu są istotne statystycznie³¹.

Najwięcej działań na rzecz rozwijania zdolności dzieci jest realizowanych w rodzinach matek z wykształceniem wyższym – średnio 1,94 ($s = 1,24$), mniej – w rodzinach matek z wykształceniem średnim (1,23; $s = 1,11$), najmniej zaś – w rodzinach matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (0,81; $s = 0,89$). Średni poziom nasilenia działań w rodzinach matek o zróżnicowanym wykształceniu jest istotny statystycznie³².

Najpopularniejszą formą rozwijania zdolności dzieci we wszystkich rodzinach jest wysyłanie ich na zajęcia dodatkowe – zarówno w szkole, jak i poza szkołą (rys. 2).

Rys. 2. Działania na rzecz rozwijania zdolności dziecka a wykształcenie matki (%)

Objaśnienia: 1 – zajęcia dodatkowe; 2 – wspólne wycieczki / podróże / zabawy; 3 – zapewnienie bodźców / pomocy / zabawek / książek / przestrzeni; 4 – motywowanie / wspieranie; 5 – czytanie książek; 6 – rozmowy z dzieckiem; 7 – wspólne rozwiązywanie ćwiczeń / wykonywanie prac / eksperymentowanie; 8 – nauka / praca z dzieckiem; 9 – inne

Z innych znaczących działań rodziców na rzecz rozwijania zdolności dzieci należy wymienić: wspólne aktywności rodziców i dzieci, takie jak zabawy, wycieczki, podróże; zapewnienie pomocy, na przykład zakup książek, zabawek, materiałów, zapewnienie przestrzeni i bodźców; wspieranie i motywowanie, rozmawianie z dzieckiem oraz czytanie mu. Wykształcenie matek nie różnicuje większości wymienionych aktywności.

³¹ Wynik testu F_p Górskiego dla kategorii „tak” („podejmowanie działań”) wyniósł 28,11, a dla kategorii „nie” („brak działań”) – 27,92. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3;134; p) = 4,60.

³² Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $\chi^2 = 57,50$; $p < 0,001$.

ści. Wyjątkiem są: wspólne rozwiązywanie ćwiczeń, wykonywanie prac i eksperymentów oraz nauka / praca z dzieckiem³³.

W toku badań interesujące okazało się pogłębienie analizy w zakresie preferowania przez rodziców konkretnej formy rozwijania zdolności, czyli udziału w zajęciach dodatkowych. Największy odsetek dzieci uczestniczących w zajęciach dodatkowych pochodzi z rodzin matek z wyższym wykształceniem (81,62%), najniższy zaś – z rodzin matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (23,26%). W rodzinach matek z wykształceniem średnim 47,37% dzieci uczestniczy w zajęciach dodatkowych. Wykształcenie matki znacząco różnicuje badaną grupę pod względem uczestnictwa dzieci w zajęciach dodatkowych³⁴. Także średnia liczba zajęć dodatkowych, w których uczestniczą dzieci matek o różnym wykształceniu, jest zróżnicowana. W największej liczbie zajęć uczestniczą dzieci wychowywane w rodzinach matek z wyższym wykształceniem (1,99; $s = 1,52$), w dalszej kolejności – w rodzinach matek z wykształceniem średnim (0,79; $s = 1,04$), w najmniejszej liczbie zajęć – dzieci z rodzin matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (średnio w 0,37 zajęć; $s = 0,84$).

Różnice między średnimi poziomami liczby zajęć dodatkowych, na które posyłają swoje dzieci rodziny matek o zróżnicowanym wykształceniu, są istotne statystycznie³⁵.

O wyborze zajęć dodatkowych najczęściej decydują rodzice wspólnie z dzieckiem (99 rodzin), w dalszej kolejności samo dziecko (64), matki samodzielnie (42) i wspólnie rodzice (34). W 7 przypadkach rodzice zadeklarowali, że o wyborze zajęć dodatkowych zdecydował nauczyciel lub wychowawca, a w 5 inne osoby (lekarz, dziecko wspólnie z nauczycielem, babcia, a także specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznej). Istotne statystycznie różnice występują pomiędzy rodzinami matek o różnym wykształceniu w tych przypadkach, gdy decyzje podejmowane są przez rodziców i dziecko wspólnie (46,30% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 28,36% z wykształceniem średnim; 22,73% z wykształceniem zawodowym lub podstawowym)³⁶ oraz przez nauczyciela lub wychowawcę (0,62% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem;

³³ Wynik testu F_p Góralskiego dla kategorii „wspólne rozwiązywanie ćwiczeń / wykonywanie prac / eksperymentowanie” wyniósł 4,61, a dla kategorii „nauka / praca z dzieckiem” – 3,21. Wartość krytyczna testu F_p (0,05; 3; 197; p) = 2,99.

³⁴ Wynik testu F_p Góralskiego dla kategorii „tak” („uczestniczy w zajęciach dodatkowych”) wyniósł 50,57, a dla kategorii „nie” („nie uczestniczy w zajęciach dodatkowych”) – 50,55. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 134; p) = 4,60.

³⁵ Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $\chi^2 = 108,03$; $p < 0,001$.

³⁶ Wynik testu F_p Góralskiego wyniósł 4,74. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3; 83; 0,394) = 4,65.

2,99% z wykształceniem średnim; 18,18% z wykształceniem zawodowym lub podstawowym)³⁷.

W badanej grupie 170 dzieci nie uczestniczy w żadnych zajęciach dodatkowych. Rodzice zapytani o przyczyny tego stanu podali odpowiedzi tylko w 46 przypadkach, z czego 40 rodziców wymieniło 1 przyczynę, natomiast 6 rodziców – 2 przyczyny.

Okazało się, że najczęstszymi przyczynami nieuczestniczenia dziecka w zajęciach dodatkowych jest ich brak (20% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 43,75% wskazań rodzin matek z wykształceniem średnim; 4,76% wskazań rodzin matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym) lub problemy finansowe rodziny (13,33% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 25% – z wykształceniem średnim; 23,81% – z wykształceniem zawodowym lub podstawowym). W dalszej kolejności wymieniane były trudności związane z dowożeniem dziecka na zajęcia (26,67% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 6,25% – z wykształceniem średnim; 19,05% – z wykształceniem zawodowym lub podstawowym), brak czasu (brak wskazań wśród rodzin matek z wyższym wykształceniem; 12,50% – z wykształceniem średnim; 23,81% – z wykształceniem zawodowym lub podstawowym) oraz niechęć dziecka (20% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 6,25% – z wykształceniem średnim; 14,29% – z wykształceniem zawodowym lub podstawowym). Wymieniano także pojedyncze problemy, takie jak brak odwagi dziecka, brak zainteresowań, nieodpowiednie godziny zajęć, zbyt małe dziecko, problemy zdrowotne, problemy organizacyjne oraz sformułowanie „trudno powiedzieć”. W wymienionych obszarach nie występują różnice istotne statystycznie między wskazaniami rodzin matek o odmiennym wykształceniu³⁸.

Rozwijanie zainteresowań i zdolności może odbywać się również za pośrednictwem różnego rodzaju organizacji. Przeprowadzona analiza wykazała, że w badanej grupie zdecydowana większość dzieci nie przynależy do żadnej organizacji (334 wskazania; 82,67%). Do organizacji przynależy największy odsetek dzieci matek z wykształceniem wyższym (29,19%), mniej z wykształceniem średnim (9,02%), a najmniej w grupie dzieci matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (4,65%). Podane odpowiedzi różnicują badane grupy w sposób istotny statystycznie³⁹.

³⁷ Wynik testu F_p Góralskiego wyniósł 13,75. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3;83; 0,028) = 4,75.

³⁸ Wyniki testu F_p Góralskiego dla poszczególnych kategorii odpowiedzi nie przekroczyły wartości krytycznej.

³⁹ Wynik testu F_p Góralskiego dla kategorii „tak” („należy do organizacji”) wyniósł 18,43, a dla kategorii „nie” („nie należy do organizacji”) – 18,77. Wartość krytyczna testu F_p (0,01; 3;134; p) = 4,60.

Rodzice, których dzieci przynależą do organizacji, proszeni byli o podanie ich nazw lub wskazanie ich rodzaju. Największy odsetek dzieci ze wszystkich rodzin przynależy do różnych klubów sportowych (57,63% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 84,62% z wykształceniem średnim; 75% z wykształceniem zawodowym lub podstawowym). Część dzieci przynależy do harcerstwa (zuchów) – 35,59% wskazań rodzin matek z wyższym wykształceniem; 15,38% – z wykształceniem średnim; brak wskazań wśród rodzin matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym. Sporadycznie pojawiały się wskazania takich organizacji, jak: oaza, chór kościelny, dom kultury, ognisko muzyczne. W badanych obszarach nie ma różnic istotnych statystycznie⁴⁰.

Aktywne i efektywne rozwijanie zdolności dzieci często znajduje swoje odzwierciedlenie w obiektywnych osiągnięciach, takich jak: wygrane zawody lub konkursy, wysokie osiągnięcia szkolne, zdane egzaminy i inne. Jednak jedynie 70 rodzin (17,33%) zadeklarowało, że ich dziecko może poszczycić się takimi osiągnięciami. Najczęściej osiągnięcia mają dzieci matek z wykształceniem wyższym (22,70% rodzin), rzadziej dzieci matek z wykształceniem średnim (15,79%), najrzadziej – dzieci matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (8,14%). W omawianym zakresie występują istotne statystycznie różnice⁴¹. Również średnia liczba osiągnięć dzieci jest najwyższa w rodzinach matek z wykształceniem wyższym (0,24; $s = 0,47$), niższa w rodzinach matek z wykształceniem średnim (0,17; $s = 0,39$), najniższa zaś w rodzinach matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym (0,08; $s = 0,28$). Między średnimi poziomami liczby obiektywnych osiągnięć dzieci matek o zróżnicowanym wykształceniu jest istotna statystycznie różnica⁴².

Do najczęściej wymienianych przez matki obiektywnych osiągnięć dzieci należą dyplomy, nagrody, wyróżnienia w konkursach lub zawodach. Najwięcej takich osiągnięć mają dzieci matek ze średnim wykształceniem. Wygranie przez dziecko konkursu lub zawodów deklarują tylko matki z wyższym i ze średnim wykształceniem. Trzecią najważniejszą kategorią osiągnięć wymienianą przez matki są oceny i wyróżnienia w szkole – najwięcej takich osiągnięć posiadają dzieci matek z wyższym wykształceniem. W prezentowanych obszarach brak jest różnic istotnych statystycznie⁴³.

⁴⁰ Wyniki testu F_p Góralskiego dla poszczególnych kategorii odpowiedzi nie przekroczyły wartości krytycznej.

⁴¹ Wynik testu F_p Góralskiego dla kategorii „tak” („ma obiektywne osiągnięcia”) wyniosła 5,02, a dla kategorii „nie” („nie ma obiektywnych osiągnięć”) – 5,11. Wartości krytyczne testu F_p (0,05; 3;134; p) = 2,99; F_p (0,01; 3;134; p) = 4,60.

⁴² Wynik testu Kruskala-Wallisa dla m prób niezależnych $\chi^2 = 9,15$; $p < 0,01$.

⁴³ Wyniki testu F_p Góralskiego dla poszczególnych kategorii odpowiedzi nie przekroczyły wartości krytycznej.

Podsumowanie

W przeprowadzonych analizach próbowano ustalić, jak wykształcenie matek różnicuje stosowane w rodzinach strategie rozpoznawania zainteresowań i zdolności oraz sposoby rozwijania zdolności. Okazało się, że w rodzinach matek z wyższym wykształceniem istotnie częściej niż w rodzinach matek z wykształceniem średnim oraz zawodowym lub podstawowym rodzice potrafili wskazać potencjał swojego dziecka na tle jego rówieśników, dostrzec zainteresowania swojego dziecka i talenty oraz wskazać ich przejawy. Ponadto rodziny matek z wyższym wykształceniem stosują średnio najwięcej strategii rozpoznawania zainteresowań i zdolności (istotnie więcej niż rodziny matek z wykształceniem średnim oraz rodziny matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym), a także potrafili wskazać średnio najwięcej zainteresowań i najwięcej talentów swoich dzieci. Z kolei rodziny matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym stosują najmniej różnorodnych strategii rozpoznawania zainteresowań i zdolności oraz potrafili wskazać średnio najmniej zainteresowań i talentów dzieci. Wielość stosowanych w rozpoznawaniu zainteresowań i zdolności strategii zwiększa szansę dostrzeżenia obiektywnego potencjału dziecka i podjęcia działań na rzecz jego rozwoju. Znajduje to potwierdzenie w liczbie deklarowanych przez rodziny matek z wyższym wykształceniem zauważonych zainteresowań i talentów dzieci.

Interesujące wydaje się spostrzeżenie, że wykształcenie matek tylko w niewielkim stopniu różnicuje same strategie rozpoznawania zainteresowań i zdolności. Pomiedzy rodzinami matek z wykształceniem wyższym, średnim oraz zawodowym lub podstawowym występują istotne statystycznie różnice w dwóch kategoriach: zachęcania dziecka do werbalizowania jego potrzeb poznawczych oraz przeglądania Internetu w poszukiwaniu inspiracji; ponadto przy wskazywaniu potencjału dziecka na tle jego rówieśników różnice dotyczą wskazań związanych z talentem, ze sprawnościami i z predyspozycjami.

Przeprowadzone analizy pozwoliły na stwierdzenie, że również najwięcej działań na rzecz rozwijania zainteresowań i zdolności dzieci podejmowanych jest w rodzinach matek z wykształceniem wyższym. W tych rodzinach podejmuje się te działania częściej niż w rodzinach matek z wykształceniem średnim oraz zawodowym lub podstawowym. Wykształcenie matek różnicuje badane grupy pod tym względem w sposób istotny statystycznie.

Za najważniejszą formę rozwijania zdolności należy uznać udział dzieci w zajęciach dodatkowych. Wiąże się to z gotowością rodziców do organizowania czasu wolnego, finansowania i dowożenia lub zabezpieczenia transportu dziecka w określone miejsce. W największej liczbie zajęć dodatkowych uczestniczą dzieci matek z wykształceniem wyższym. W tych

rodzinach aktywności te są podejmowane częściej niż w rodzinach matek z niższym wykształceniem. W rodzinach matek z wykształceniem wyższym udział w zajęciach dodatkowych jest najczęściej wynikiem wspólnej decyzji rodziców i dziecka. Ponadto dzieci tych matek częściej niż inne przynależą do różnych organizacji (na przykład klubów sportowych lub harcerstwa) i częściej posiadają obiektywne osiągnięcia.

Zdecydowanie najśłabsze perspektywy rozwijania zainteresowań i zdolności mają dzieci wychowywane w rodzinach matek z wykształceniem zawodowym lub podstawowym. Względem dzieci z tych rodzin podejmuje się najmniej działań skierowanych na rozwój, dzieci te sporadycznie przynależą do organizacji i mają niewiele obiektywnych osiągnięć. Ponadto najrzadziej uczestniczą w zajęciach dodatkowych, co rodzice uzasadniają brakiem środków i czasu oraz problemami komunikacyjnymi. Wyniki badań w tym zakresie są zbieżne z analizami przeprowadzonymi na podstawie badań CBOS-u przez Bożenę Kołaczek⁴⁴, która wskazuje, że rodzice z wyższym wykształceniem wielokrotnie częściej dbają o to, by ich dzieci uczęszczały na zajęcia dodatkowe (74%), niż rodzice z wykształceniem podstawowym (5%).

Na podstawie przytoczonych analiz można uznać, że największe szanse na rozpoznanie zainteresowań i zdolności mają dzieci matek z wykształceniem wyższym oraz że rodziny matek z wyższym wykształceniem stwarzają najlepsze możliwości rozwijania dziecięcych zainteresowań i zdolności. Matki, będące najczęściej decydentami w sprawach edukacyjnych, same posiadając wykształcenie wyższe, stają się wyczulone na potrzeby poznawcze swoich pociech i starają się te potrzeby zaspokajać. Dlatego chętniej niż inne matki wysyłają dzieci na zajęcia dodatkowe, znajdując środki i czas na taką formę spędzania czasu wolnego. Znamienne w tej grupie badanych jest także pozwalanie dzieciom w młodszym wieku szkolnym na współdecydowanie o ich ścieżce rozwoju. Akt ten kształtuje w dzieciach samoświadomość, uczy odpowiedzialności za własne decyzje i wskazuje drogę zaspokajania potrzeb edukacyjnych. Jednocześnie fakt, że dzieci nie decydują samodzielnie, nie pozbawia ich wsparcia rodziców, którzy pokazują konsekwencje różnych decyzji i aktywności. Warto też zauważyć, że stosunkowo duży odsetek dzieci matek z wyższym wykształceniem przynależy do klubów sportowych i harcerstwa, czyli takich środowisk, w których kształtuje się zaradność i potrzebę osiągnięć, uczy pracowitości, wytrwałości i samodzielności, czyli cech znaczących dla osiągania sukcesów i zdobywania założonych celów.

W literaturze przedmiotu opisany jest między innymi wpływ wykształcenia rodziców na osiągnięcia edukacyjne dzieci oraz ich poziom motywacji i aspiracje edukacyjne. Przeprowadzone przez autorki niniejszego

⁴⁴ B. Kołaczek: *Podstawowe uwarunkowania społeczne...*, s. 15.

artykułu badania ukazują, że wykształcenie ma znaczenie również dla rozpoznawania przez rodziców zainteresowań i zdolności dzieci oraz działań podejmowanych na rzecz ich rozwoju. Ponieważ to głównie rodzice kształtują hierarchię wartości dzieci, wydaje się ważne, by uwrażliwiać tych dorosłych na potrzeby poznawcze podopiecznych i wskazywać obszary, w których potrzeby te mogą być realizowane, szczególnie w rodzinach, w których wykształcenie nie jest cenione.

Bibliografia

- Bereźnicki F.: *Dydaktyka kształcenia ogólnego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2001.
- Brodacka-Adamowicz E.: *Znaczenie wykształcenia kobiet a proces globalizacji*. W: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*. Red. W. Horyń, J. Maciejewski. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007.
- Centrum Badania Opinii Społecznej: *Wydatki rodziców na edukację dzieci w roku szkolnym 2013/2014*. Warszawa, październik 2013. BS/151/2013. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_151_13.PDF [dostęp: 6.12.2013].
- Cęcelek G.: *Sytuacja szkolna dziecka z rodziny ubogiej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2011.
- Chudobski A.: *Edukacja a wartości cywilizacji współczesnej*. W: *Wartość. Edukacja. Globalizacja*. Red. W. Kojs. Cieszyn: Uniwersytet Śląski – Filia w Cieszynie, 2002.
- Dyrda B.: *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2012.
- Gęsicki J., Wiatr J.J.: *Problemy edukacji*. Koszalin: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Humanistycznej, 2001.
- Góralski A.: *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii*. Warszawa: PWN, 1976.
- Góralski A.: *Statystyka kwalitatywna*. Warszawa: Wydawnictwo Universitas Rediviva, 2007.
- Gurycka A.: *Zainteresowania*. W: *Encyklopedia psychologii*. Red. W. Szewczuk. Warszawa: Fundacja Innowacje, 1998.
- Kawula S.: *Rodzina a start społeczny i edukacyjny młodego pokolenia*. W: *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. Red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2006.
- Kołaczek B.: *Podstawowe uwarunkowania społeczne dostępu młodzieży do kształcenia*. „Polityka Społeczna” 2005, nr 1.
- Kotlarski K.: *Kariery edukacyjne uczniów zdolnych i mniej zdolnych matematycznie*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1995.

- Limont W.: *Synektyka a zdolności twórcze*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1994.
- Łukasiewicz-Wieleba J., Baum A.: *Rodzicielskie sposoby rozpoznawania i rozwijania zainteresowań i zdolności*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2013.
- Mucha B.: *Zainteresowania*. W: *Rodzice i dzieci. Encyklopedia*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Park, 2002.
- Okoń W.: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN, 1984.
- Pindera M.: *Środowiskowe uwarunkowania niepowodzeń szkolnych*. W: *Pedagogika w działaniu społecznym*. Red. T. Dyrda, S. Ścisłowski. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju WSBiP, 2004.
- Rzymełka-Fraćkiewicz A.: *Znaczenie wykształcenia w wymiarze indywidualnego i globalnego rozwoju społecznego. Polska a współczynnik rozwoju społecznego – Human Development Index (HDI)*. „Chowanna” 2012, T. 1 (38): *Edukacja a marginalizacja i wykluczenie społeczne* [red. A. Nowak], 2012.
- Shuter-Dyson R., Gabriel C.: *Psychologia uzdolnienia muzycznego*. Przeł. E. Głowacka, K. Miklaszewski. Warszawa: WSiP, 1986.
- Wilk T.: *Postrzeganie wykształcenia jako wartości – szansą dla współczesnego społeczeństwa*. W: *Wartość. Edukacja. Globalizacja*. Red. W. Kojs. Cieszyn: Uniwersytet Śląski – Filia w Cieszynie, 2002.
- Ziemska M.: *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci*. W: *Rodzina i dziecko*. Red. M. Ziemska. Warszawa: PWN, 1986.

Joanna Łukasiewicz-Wieleba, Alicja Baum

**Mother's education as the factor
which differentiates parental strategies
to recognise and develop children's interests and giftedness**

Summary: The article presents the results of the partial research devoted to parental strategies to recognise and develop children's interests and giftedness in the preschool age. It is assumed that mothers are those who primarily resolve and take actions relevant to children's education as well as recognition and fulfilling their needs of perception. Consequently, the answer for the question "In what way does mothers' education differentiate the ways of recognition and development of children's interests and giftedness in the families?" is searched for in the article.

Key words: mothers' education, interests, the giftedness, talents, recognition of interests, recognition of the giftedness, the development of the giftedness

Joanna Łukasiewicz-Wieleba, Alicja Baum

**Die Ausbildung der Mutter als ein die
von den Eltern angewandten Strategien,
Interessen und Fähigkeiten ihrer Kinder
zu erkennen u. zu entwickeln, differenzierender Faktor**

Zusammenfassung: Der Artikel beinhaltet die Ergebnisse einiger Forschungen, die den elterlichen Strategien, Interessen und Fähigkeiten der Kinder im Vorschulalter zu erkennen und zu entwickeln, gewidmet waren. Man hat angenommen, dass die meisten Entscheidungen über Ausbildung und Befriedigung der kognitiven Bedürfnisse der Kinder hauptsächlich von den Müttern getroffen werden. Die Verfasserinnen versuchen die Frage zu beantworten, inwieweit die Ausbildung der Mütter die Methoden der Erkennung und Entwicklung von Interessen und Fähigkeiten der Kinder in den Familien determiniert.

Schlüsselwörter: Ausbildung der Mütter, Interessen, Begabung, Erkennung der Interessen, Erkennung der Fähigkeiten, Entwicklung der Fähigkeiten